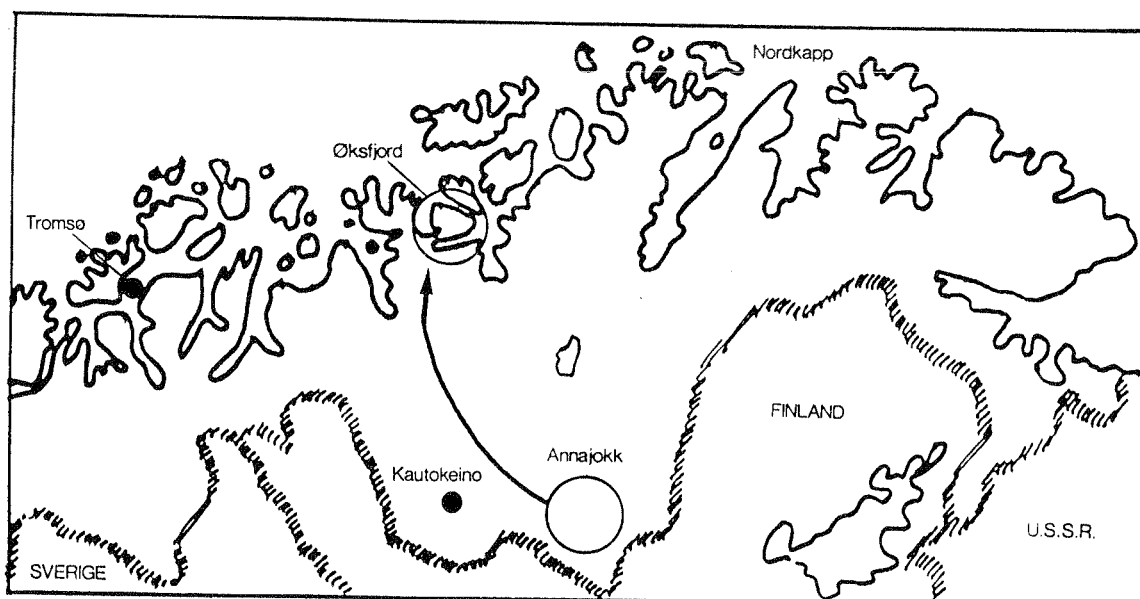


Redaktionelt	2	<i>Jorden Folk – Etnografisk revy udgives af Dansk etnografisk Forening i samarbejde med Institut for Antropologi, Københavns Universitet.</i>
Hugh Beach: <b>En samisk forårsvandring – set fra venstre</b>	4	
Gina Smith: <b>Islamisk mystik i Senegal</b>	11	<i>Adresse: Dansk etnografisk Forening, Nationalmuseet, Etnografisk samling, Ny Vestergade 10, 1471 København K, tlf. 31 13 44 11, giro 1 95 14 08.</i>
Mads Fægteborg: <b>Sikkerhedspolitik i Grønland</b>	18	
Helle Bundgaard: <b>Kaster og kunsthåndværk i Orissa</b>	24	<i>Jorden Folk udkommer fire gange årligt og koster i abonnement 110 kr. inkl. moms for en årgang. Årgang 1988 og 1989 samlet 150 kr. inkl. moms. Løssalg 30 kr. pr. nummer, dobbeltnummer 40 kr.</i>
Hans-Erik Rasmussen: <b>»Stifinderen« – en samisk spillefilm</b>	29	
Jan Ovesen: <b>Australien: 1988 var et sørgår for urbefolkningen</b>	33	<i>Alle henvendelser vedrørende bladet til: Jordens Folk, Institut for Antropologi, Frederiksholms Kanal 4, 1220 København K, tlf. 33 12 17 16. <b>Manuskripter til artikler, samt læserbreve, spørgsmål og kommentarer modtages gerne.</b></i>
<b>Nyt fra 4. Verden</b>	39	
Filippinerne	39	
Bangladesh	39	
Amazonas	40	<i>Redaktion: Helle Bundgaard, Irene Mortensen, Jan Ovesen (ansvh.), Hans-Erik Rasmussen, Bodil Selmer, Inge Wittrup. Lay-out: John Ovesen. Sekretær: Mette Duekilde.</i>
Canada	41	
<b>Konferencer</b>	42	
Inuit-studier	42	<i>ISSN: 0021-7484 Tryk: Bogtrykkeriet, Skive.</i>
Afrika-studier	42	
<b>Boganmeldelser</b>	44	<i>Forsidebillede: Kunsthåndværker i Orissa. Foto: Helle Bundgaard.</i>
Otto Sandgreen: <i>Øje for øje, og tand for tand</i>	44	<i>Bagsidebilleder: Norske rensdyrsamer på forårsvandring. Foto: Hugh Beach.</i>
Esther Fihl: <i>Tropekolonien Tranquebar</i>	45	<i>Pata Chitra-maler fra Orissa. Foto: Helle Bundgaard. Radaranlæg, Thule. Foto: Mads Fægteborg. Australsk kvinde samler landkrabber. Foto: Diana Vinding.</i>
Nina Elling: <i>Stof til eftertanke</i>	46	
Nye bøger om Afrika	47	
Udkig	48	

Hugh Beach

# En samisk forårsvandring - set fra venstre

Om foråret flytter samerne i Norge med deres rensdyr over meget store afstande: Fra indlandets vintergræsgange til kalvningsområderne ved kysten. Artiklens forfatter deltog i 1976 i en sådan flytning fra Annajokk ved den finske grænse til Øksfjord-halvøen ved Ishavet. Han fungerede ved den lejlighed som medhjælper for filmfotografen Hubert Schuurman fra Canadas nationale filminstitut. Filmen blev lavet i samarbejde med Samisk Institut i Kautokeino.



»Kaa?» brummede Mikel Haetta som svar på Huberts ivrige filmtekniske redegørelse. »Kaa« betyder noget i retning af »hva« på nordnorsk, og i dette tilfælde betød det, at Hubert for Mikels skyld lige så godt kunne begrave sit kamera under to tons sne. Hubert fortsatte ufortrødent: »Når vi er igang, vil jeg stille mig op på venstre side, så karavanen bevæger sig fra højre til venstre over billedet. Hvis jeg skifter side, får tilskuerne indtryk af, at vi går tilbage«.

## Forberedelserne

Det var det sidste hvil inden teltet skulle tages ned og forårsvandringen skulle begynde, så Mikel havde andet at tænke på end kameraopstillinger. Dagen forinden var vi brudt op fra Haetta-familiens vinterhjem i Annajokk, tæt ved den finske grænse, og foran os lå en vandring på godt 100 km over Finmark Vidda. Målet var Øksfjord-halvøen ved kysten, hvor der var god sommergræsning for renerne. Alle ejendele var blevet pakket. Tøj,



Jørgen i færd med at pakke. Foto: Hugh Beach

skind, seletøj, madvarer og benzindunke havde ligget i spredte bunker uden for huset. Inga-Mari Haetta havde lappet teltet fra efterårsvandringen. Jørgen Buoljo, deres medhjælper, havde udover arbejdet med at passe rensdyrflokken malet brændeskuret. Mikel og jeg havde opbygget brændelageret til næste år og repareret en af slæderne, og Mikel skulle nu ud med lassoen for at indfange de *hårker*, kastrerede rentyre, som skulle trække vores otte slæder. Alle havde arbejdet på højtryk. Kun Ellen, familiens seksårige datter, havde taget det roligt; hun havde leget med hundene og øvet sig i at se sød ud i håb om at Hubert ville filme hende.

Familien var dog ikke så afvisende over for fotografen, som man kunne tro. Det var faktisk Mikels egen idé, at Hubert, i stedet for en af de sædvanlige turistfilm, skulle følge med for at dokumentere en ægte forårsvandring – ægte i den forstand, at den ikke skulle give et romantiseret billede, men vise virkeligheden, med snescooteré, plasticsække og det hele.

Den stiltiende aftale var, at familien begav sig på vandring præcis som den plejede, og Hubert var velkommen til at filme når og hvis han kunne.

Det var dette »når og hvis« som bekymrede Hubert. Det var allerede blevet for mørkt til at filme den dag, og det var iøvrigt så koldt, at batterierne kun med nød og næppe kunne drive kameraets motor. Alene den korte snescootertur fra huset ud til teltet og rensdyrflokken havde været hård ved kameraudstyret, og vi havde 100 gange den strækning frem for os.

Personlig var jeg begyndt at tvivle på, om karavanen overhovedet ville komme til at bevæge sig henover noget billede, uanset på hvilken side Hubert havde taget opstilling.

Vores karavane skulle bestå af to afdelinger med fire slæder hver. Inga-Mari skulle føre an med den ene, og Jørgen skulle følge efter med den anden. På slæderne var vores tøj, madvarer og telt pakket i diverse sække og trækasser, som også rummede gods bestemt til brug



Ellen fordriver tiden inden afgang. Foto: Hugh Beach

ved ankomsten til sommergræsningen. Mikel skulle med den ene snescooter drive flokken på næsten 800 rener. Jeg skulle køre den anden scooter, som skulle trække en slæde med al Huberts kameraudrustning, samt Hubert selv. Vi skulle holde os til Mikel og flokken. Inga-Mari og Jørgen skulle gå alle de 100 km, mens Ellen, som en anden kuffert, var pakket ned i en af sin mors slæder.

Flokken er ivrig efter at komme af sted. Rensdyrene længes efter at nå til deres kalvingsland ved kysten, hvor der tidligt bliver snefrit og findes god græsning for de drægtige *vajaer*, rensdyrkøer. Det er bedst at vandre i slutningen af april eller begyndelsen af maj, lige inden kalvene fødes, så de bliver sparet for den anstrengende vandring. *Vajaerne* har brug for sommerlandets frodige græs for at få mælk nok til kalvene. Arbejdet med at indfange og lægge seletøj på de genstridige *hårker* tager tid, kræfter, og tålmodighed. Mens Mikel, Inga-Mari og Jørgen tager sig af dette,

forsøger Hubert og jeg at holde sammen på flokken.

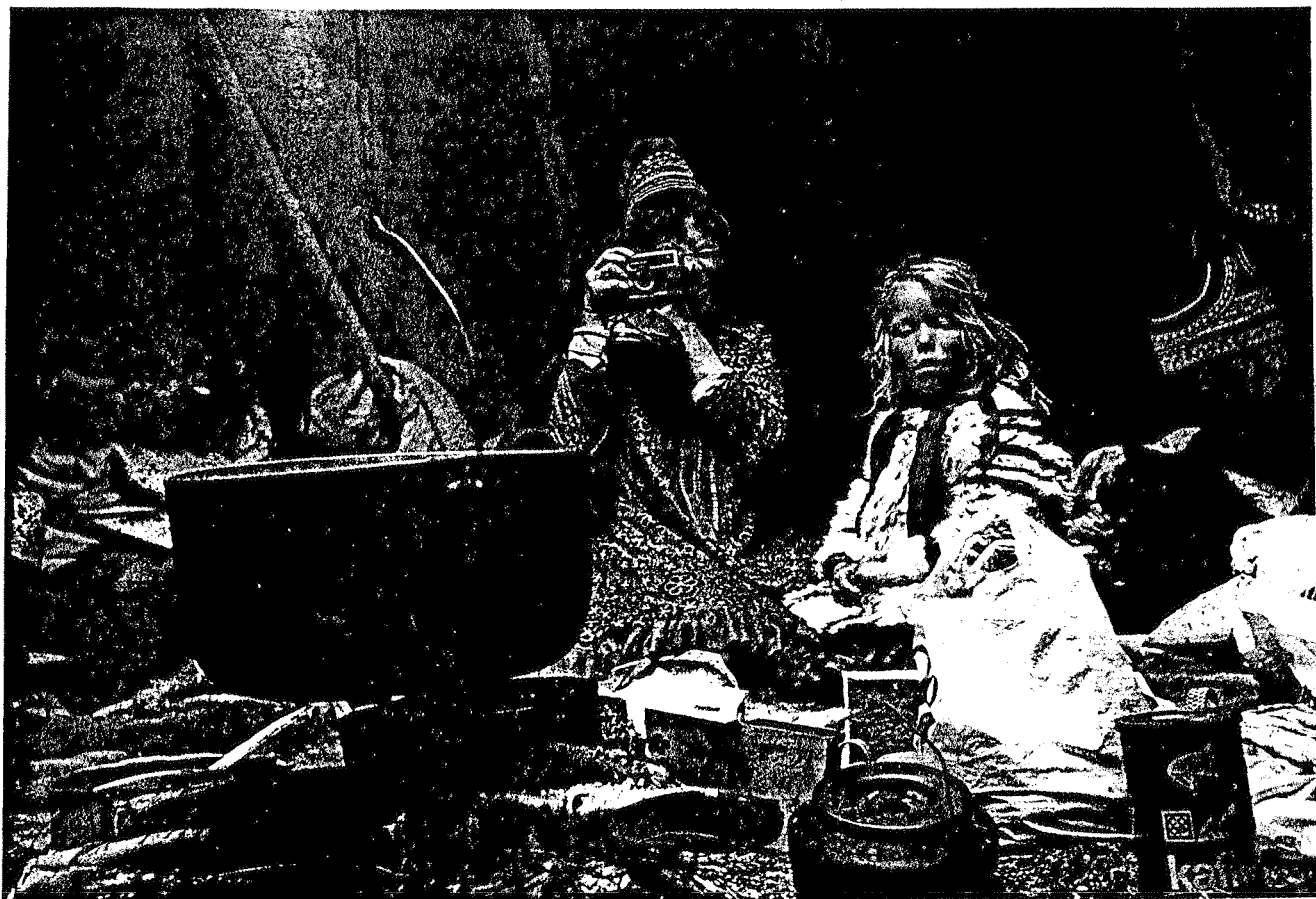
### Vandringen begynder

Det er næsten mørkt, da vi sætter os i bevægelse. Bålet, som før var centrum i teltet, gløder ensomt på den øde tundra, da vi tager af sted. Det er bedst at vandre efter solnedgang, for så har sneen en hård overflade, som de tunge slæder glider lettere på. Endelig er vi på vej, men ikke fra et hjem til et andet: Hjemmet er med os på vandringen. For familien Haetta er vandringen både en fornøjelse og en anstrengelse, og Hubert og jeg deler deres stemning. Det er en helt speciel følelse at følge en rensdyrflok, som med en raslende lyd bevæger sig henover sneens sprøde overflade i tusmørket. Ofte standser jeg snescooteren og lader flokken komme langt i forvejen for at nyde stilheden og det fantastiske syn af hundreder af dyrekroppe, der som én flyder henover det blå slettelandskab.

Vi fortsætter natten igennem. Somme tider tager Mikel en afstikker for at finde steder med god græsning under sneen. Når han har fundet et godt sted, lader han flokken græsse en stund inden vi fortsætter. Hvis flokken skulle finde på at begynde at sprede sig, kan jeg med scooteren hurtigt dække dens ene side og tvinge dem tilbage. Men familien Haettas flok er velpasset og velopdragen; den er den mest tamme, jeg har været ude for, så det meste af tiden kan vi holde os lidt tilbage med vores scooter. Det er uklogt at presse flokken unødigt, og Mikel, som den ekspert han er, behøver sjældent hjælp.

### Ny teknologi - og gammel

Den bidende kulde lindres lidt af snescooterens motor under mig, men Hubert er nærmest stivfrossen efter ganske kort tid på slæden. Når jeg standser motoren, er det som at svømme i et hav af kulde. Hubert og jeg udarbejder snart et system for at holde varmen. Det må have været et besynderligt syn, hvis der havde været nogen tilskuere: En snescooter standser med en skurrende lyd. En person vakler ud af slæden og begynder at trampe den ene vej rundt om scooteren. En anden tramper rundt den anden vej. Når de mødes,



Inga-Mari fotograferer fotografen. Foto: Hugh Beach

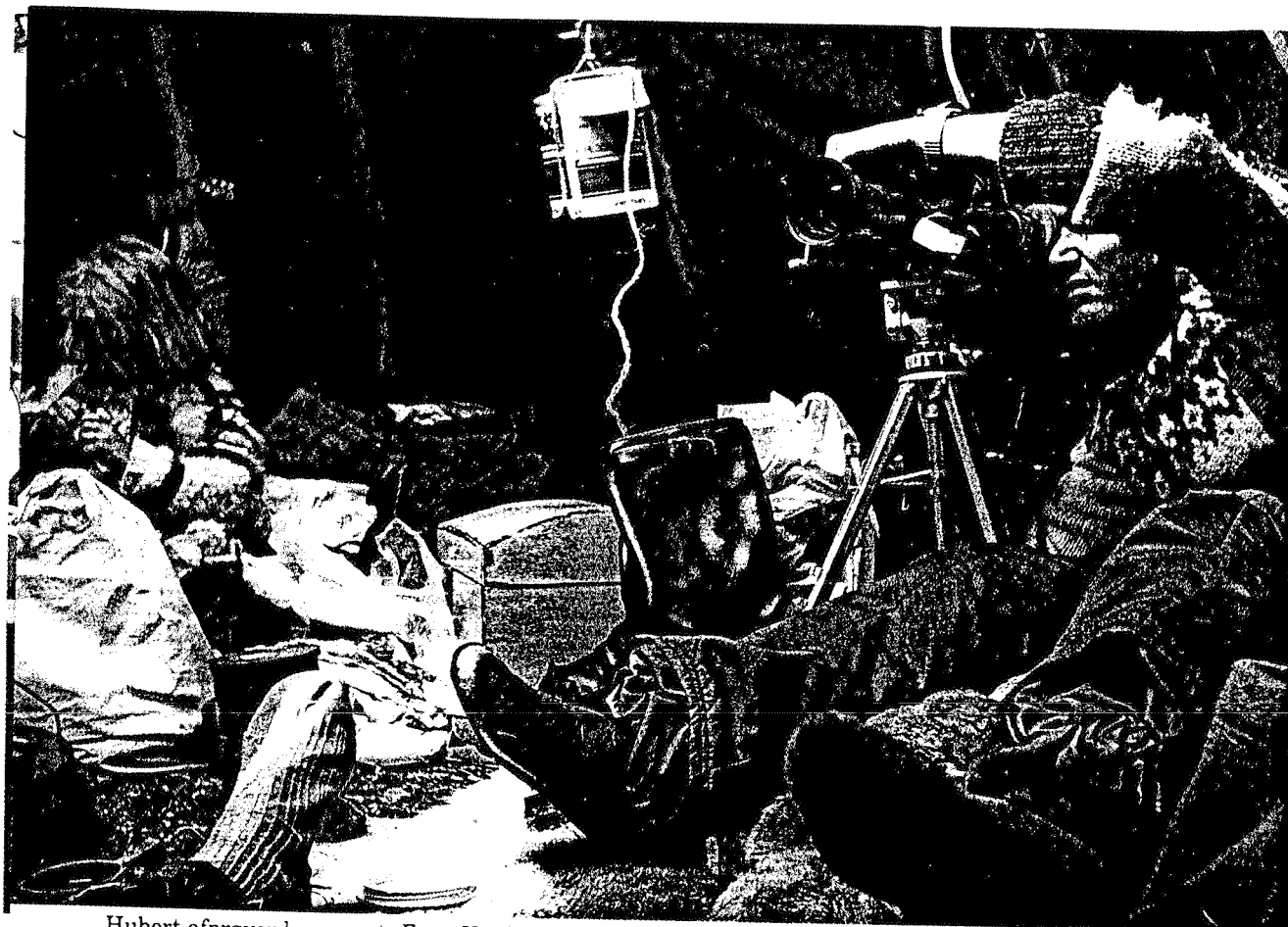
udveksler de brummende kommentarer gennem frosne læber og tager så en runde til. Vores bevægelser er alt andet end graciøse i de store samiske *pesker*, renskinsjakker, som familien Haetta har lånt os. Vi tumler gennem sneen som overvægtige trolde.

Vi er nu kommet til et af de bedste græsningssteder, og Mikel lader flokken tage en lang pause. Dyrene lugter sig frem til græsset og mosset gennem sneen og skraber den bort med hovene for at komme ned til det. Hvis græsningen er god, vil dyrene ikke sprede sig, så vi kan også tage en pause og nå en kop kaffe og lidt mad.

Hver og en medbringer en forsyning tørret birkebark i bagagen. Birkebark er midlet til at tænde bål af vådt eller frosset træ, og ingen i Sameland ville drømme om at begive sig på vandring uden det. Men selv birkebark er somme tider ikke tilstrækkeligt, når birkekattet er overiset, og når det er 30 graders frost og hård vind. Men Mikel er forberedt på alle eventualiteter og finder i sin oppakning en

stump fyrretræ, som er imprægneret med tjære. Han hugger den til pindebrænde med sin store kniv, og snart er vi samlede om et blussende bål. Efter en kop kaffe og nogle skiver saltet, røget rensdyrkød er vi parat til at fortsætte.

Daggryet kommer tidligt på denne årstid. Mikel har med sit skarpe blik fået øje på karavanen med slæderne længe før vi andre. Da karavanen nærmer sig os, vil Hubert prøve at filme, så vi skynder os i forvejen for at nå at rigge udstyret til, inden karavanen passerer os. Hubert og jeg har opøvet en rutine for hurtig og effektiv kameraopstilling og -nedpakning. Alligevel hænder det alt for ofte, at filmen sætter sig fast, eller at batterierne er flade, eller at Hubert har glemt at skifte filter, eller at jeg stadig roder efter batteriets ledninger, mens karavanen susser forbi. Hvis alt for en gangs skyld skulle være i orden, sker det dog ikke sjældent, at karavanen, når den nærmer sig, svinger en smule, så den passerer os på den forkerte side!



Hubert afprøver kameraet. Foto: Hugh Beach.

Uheldigvis er en mede på den ene snescooter blevet slået skæv, og for hvert bump bliver det værre. Det bliver sværere og sværere at styre den, og vi har kun været på vej i et døgn og har lang vej endnu. Moderne transportmidler har deres fordele, men de har en tendens til at bryde sammen for ofte. Hvis det værste skulle ske, har vi ski med os på slæden. Samiske ski med en enkelt rem som binding. Moderne skibindinger giver ganske vist skiløberen bedre kontrol over skiene i varieret terræn, men hvis de skulle gå i stykker, er man virkelig i knibe. En samisk skibinding kan udskiftes med en stump reb på få minutter.

### De daglige rutiner

Vi er kommet længere end først planlagt på den første dag, og vi har krydset sporene af andre flokke. Mange familier er på vandring, og Mikel må finde ubrugte græsningsarealer til sin flok. Det har fået os til at fortsætte, for det

er bedst at holde afstand mellem de forskellige flokke for at undgå risikoen for, at de blander sig.

Da vi endelig gør holdt, er det skumring igen. Vi er alle frygtelig trætte. Hubert er bogstavelig talt »out cold« på slæden. Men der er ikke tid til at sove endnu. *Hårkerne* skal tøjes, teltet skal rejses, der skal skaffes brænde, og flokken skal vogtes og holdes samlet. Mikel bander over den bøjede mede på snescooteren. På et par minutter har han demonteret den, og mens jeg holder lygten, retter han den ud med sin økse.

Det er Jørgens tur til at vogte flokken om natten. Han bliver kun i teltet mens han spiser og skifter sko. På vandringen har han slidt et hul i sine samesko. Mens han spiser, tørrer han høet fra skoene ved ilden. Hø til at lægge i sko bliver slået, redt, bundtet og tørret om efteråret. At bruge hø i skoene kan virke besværligt, men det er meget bedre end sokker. Det former sig efter foden og forhindrer vabler; det er let og varmt, og det opsuger fugtig-

heden. At stoppe skoene med hø er en højt udviklet kunst blandt samerne. Det kan let tage dem en halv time at tage sko på, men den tid er godt anvendt. Og Jørgen behøver ikke skynde sig, for rensdyrene er også trætte og har lagt sig til hvile uden for teltet.

Det tager tid at smelte sneen til kaffevand. Vi er alle for udmattede til at tale og sidder bare og stirrer ind i flammerne. Mikel ruller en cigaret, læner sig mod teltstangen og falder i søvn med cigaretten brændende. Klokken tre om morgenen pakker vi igen. Jeg skal holde sammen på flokken og patruljerer langs kanten for at stoppe eventuelle desertører. Det er begyndt at sne. Langt neden for os kan vi se en anden stor flok, som bevæger sig over en tilfrossen sø. Den er på vej vestpå som vi. Dagene smelter sammen i en uregelmæssig række af ophold, alle for korte. Somme tider holder vi hvil om dagen, somme tider om natten og somme tider slet ikke.

### Et tiltrængt hvil

Endelig får vi en chance for et længere hvil. Den flok, vi så tidligere, er kommet så nær, at Mikel hellere vil standse og lade den passere end at risikere, at flokkene blander sig. Men et stop betyder åbenbart ikke nødvendigvis et hvil for familien Haetta. Mikel slagter et dyr fra flokken, og Inga-Mari lægger nakken og køllerne i den store gryde, som hænger over ilden. Tarmene bliver altid gemt og rensset. Inga-Mari blæser dem op som balloner og fylder dem med blod og mel til blodpølse. Det blev et herligt festmåltid. Hubert snakkede om lysfiltre. De andre syntes, han var lidt tosset, men beundrede hans humør. Det glædede Inga-Mari specielt at se, at han tørrede kniven af i bukserne efter at have flækket et ben og spist marven. Jeg tror, vi sov i timevis, indtil Mikel rev teltet ned over os. I hvert fald var der gået så lang tid, at kaffen var frosset i kanden.



Jørgen vogter flokken under et hvil på vandringen. Foto: Hugh Beach.

## Vi nærmer os målet

Vi genoptager rejsen over det vidtstrakte, bølgende landskab. Man har frit udsyn milevidt over Finmarken. Men dens tilsyneladende jævne overflade er delvis et synsbedrag. Ganske vist er der ikke stejle bjergformationer som i fjordlandet, men landet er gennemskåret af utallige mindre kløfter og bakker. Karavanen og flokken kunne det ene øjeblik ses lige foran os, dernæst være fuldkommen ude af syne, for så igen pludselig at dukke op. Tundraen ser så uendelig ud som havet. Så man kan forestille sig vores forbavselse, da der pludselig, som af jorden dukker en stor gul skolebus op få hundrede meter fra os. Vi var kommet frem til vejen til Kautokeino.

Veje betyder forskellige ting for rensdyrsamerne. Nogle veje er et gode, andre ødelægger værdifuldt græsningsland. Denne vej betød afslutningen for slædekaravanen. Fra nu af kunne familiens bagage transporteres med bil. Mikel og Jørgen kunne klare flokken alene. Vi andre skulle møde dem et par dage senere ved den militærpram, som skulle fragte flokken og familien over Øksfjorden til sommergræsningen på halvøen. Prammen fragter flokke hele måneden under forårsvandringen, hvilket sparer tid for samerne og en ofte farlig svømmetur for dyrene.

Nu var vi nået frem til civilisationens forpost. Ganske vist havde vi ikke været helt uden moderne teknologi på turen; vi havde endog haft en transistorradio med os. Men nu var der pludselig telefoner, butikker fulde af mad, postvæsen, huse, varmeapparater og, på det mere personlige plan, mulighed for et varmt bad, en blød seng, frugt, chokolade...

»Hvad med at filme når slæderne bliver pakket ud?« spurgte Hubert.

»Kaa«, svarede jeg.

(Oversættelse: Jan Ovesen)

Mere om samerne i Norge kan man læse i Ørnulf Vorren & Ernst Manker, *Samekulturen* (Oslo 1976). Om samerne i Sverige kan man læse i Phebe Fjällström, *Samernes samhälle i tradition och nutid* (Värnamo 1986), samt i Hugh Beach's seneste bog *Gäst hos samerne* (Stockholm 1988).

*Hugh Beach er docent i kulturanthropologi ved Uppsala Universitet. Han har beskæftiget sig med samekulturen siden 1973, de første fire år som hyrdemedhjælper (og etnografisk feltarbejder). For tiden arbejder han med et forskningsprojekt om Tjernoby-ulykkens sociale konsekvenser for de svenske samer.*